

ANTIBIOTIKLARGA NISBATAN REZISTENTLIK VA UNI OLDINI OLISH CHORALARI

Miragzamova Gulnora Mirmansurovna

Abu Ali ibn Sino nomidagi J.S.T yetakchi o'qituvchi

Email: miragzamovagg@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy maqolada antibiotiklarga qarshi rezistentlikning (AQB – antimikrob rezistentlik) rivojlanish mexanizmlari, uning global va mintaqaviy darajadagi sog'liqni saqlash tizimiga ta'siri, infeksiyon kasalliklar oqimiga ko'rsatadigan xavfi hamda oldini olish strategiyalari yoritiladi. O'zbekiston sharoitida antibiotiklarning haddan tashqari qo'llanishi, o'z-o'zini davolash darajasi yuqoriligi, dori vositalarini retseptsiz olishning keng tarqalganligi rezistentlikning keskin o'sishiga sabab bo'layotgani tahlil qilindi. Tadqiqotda statistik ma'lumotlarga tayangan holda profilaktik chora-tadbirlarning samaradorligi, tibbiyot xodimlarining roli va aholining xabardorlik darajasi o'rganildi. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi (SSV) so'nggi yillarda antibiotiklarga qarshi rezistentlikning oshib borayotgan global xavfini inobatga olgan holda, mamlakatda antibiotiklardan oqilona foydalanish va nazorat mexanizmlarini kuchaytirishga qaratilgan qator islohot va dasturlarni amalga oshirmoqda. Bu chora-tadbirlar xalqaro talablar, WHO (JSST), FAO va OIE tomonidan tavsiya etilgan **“One Health”** yondashuvi asosida olib borilmoqda.

KALIT SO'ZLAR

Antimikrob rezistentlik, antibiotik, infeksiya, bakteriya, rezistent shtammlar, profilaktika, dori nazorati, oqilona dori qo'llash.

KIRISH

So'nggi yillarda infeksiyon kasalliklarni davolashda antibiotiklarning samarasizligi kuzatilayotgan hollarning ko'payishi global sog'liqni saqlash tizimi uchun eng jiddiy tahdidlardan biriga aylandi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) antibiotiklarga qarshi rezistentlikni XXI asrning eng xavfli epidemiologik muammosi sifatida e'tirof etgan. Rezistent bakteriyalar tufayli davolashning cho'zilishi, asoratlarning ko'payishi, o'lim holatlarining ortishi hamda iqtisodiy zararlar yanada chuqurlashmoqda. O'zbekiston sharoitida ham antibiotiklardan oqilona foydalanmaslik, retseptsiz xarid qilishning kengligi va o'z-o'zini davolash kabi omillar tufayli rezistentlik sur'ati keskin oshmoqda. Aholi o'rtasida sovuq qotish, yo'tal, rinit kabi virus infeksiyalariga

ham antibiotik berilishi, pediatriya amaliyotidagi o'rinsiz buyurish ko'rsatkichlari bu jarayonni tezlashtirmoqda.

FOYDALANILGAN USULLAR

Tadqiqot

quyidagi usullar asosida amalga oshirildi:

1. **Adabiyotlarni tahlil qilish** – JSST, CDC va O'zbekiston sog'liqni saqlash tashkilotlarining statistik ma'lumotlari o'rganildi.
2. **Analitik usul** – Antibiotik iste'moli va rezistentlik rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlik tahlil qilindi.
3. **Taqqoslash usuli** – Turli hududlarda rezistent bakteriyalar uchrash tezligi solishtirildi.
4. **Amaliy kuzatuv** – Poliklinika va shifoxonalarda antibiotik buyurish amaliyotining umumiy ko'rinishi baholandi.

NATIJALAR

Tahlillar

shuni ko'rsatdiki:

1.

Antibiotiklardan noto'g'ri foydalanish asosiy sabab hisoblanadi

Virus infeksiyalarida (ORVI, gripp) 60–70% holatda antibiotiklar asossiz qo'llanmoqda.

Ota-

onalarning 40% dan ortig'i bolalarida yengil shamollashda ham antibiotik talab qiladi.

2. Rezistent bakteriyalar ko'paymoqda

Tadqiqot natijalariga ko'ra:

- *Staphylococcus aureus* ning metitsillinga chidamli turi (MRSA) uchrash darajasi oshgan.
- *E.coli* ning keng spektrli beta-laktamaza ishlab chiqaruvchi (ESBL) shakllari ko'paygan.
- *Klebsiella pneumoniae* ning karbapenemga chidamli turlari aniqlanmoqda.

3. Tibbiyot muassasalarida dori nazorati yetarli emas

- Ayrim shifoxonalarda dori siyosati bo'yicha yagona standartlar bajarilmaydi.
- Antibiogramma asosida davolash 30–35% holatlarda amalga oshiriladi.

4. Aholining xabardorligi past

Ovozli so'rovlar natijasi:

- Fuqarolarning 50% antibiotiklarning viruslarga ta'sir qilmasligini bilmaydi.
- 45% o'z-o'zini davolash uchun dori xarid qiladi.

MUHOKAMA

Antibiotiklarga qarshi rezistentlikning kuchayishiga bir nechta omillar ta'sir qilmoqda. Eng birinchisi – dori vositalarining keraksiz va nazoratsiz qo'llanilishi. Antibiotiklar viruslarga ta'sir qilmasligi haqida yetarli tushuntirish ishlari olib borilmagani, ayrim shifokorlarning ham dori buyurishda ehtiyotkorlikka rioya qilmasligi bu jarayonni tezlashtirmoqda. Antibiotiklarni noto'g'ri qo'llash natijasida bakteriyalar o'z genetik apparatini o'zgartiradi, fermentlar ishlab chiqaradi va dori ta'sirini bloklaydi. Shunday qilib, oddiy infeksiyalar ham og'ir kechadigan, faqat kuchli antibiotiklar bilan davolanishi mumkin bo'lgan bosqichga o'tadi. Pedagogik va medicinaning asosiy vazifalaridan biri – aholida sog'lom dori iste'moli madaniyatini shakllantirishdir. Tibbiyot muassasalarida “antibiotiklarni nazorat qilish dasturlari” (antibiotic stewardship)ni joriy qilish hozirgi davrning dolzarb ehtiyojidir.

Antibiotik rezistentligini oldini olish choralari

1. Antibiotiklardan oqilona foydalanish

- Har bir dori faqat shifokor ko'rsatmasi bilan buyurilishi kerak.
- Virus infeksiyalarida (ORVI, gripp) antibiotik berilmasligi.
- Minimal samarali dozani belgilangan muddatda qo'llash.

2. Antibiogramma asosida davolash

- Har bir shubhali bakterial infeksiyada ekma olish.
- Qaysi antibiotik samaradorligi yuqori ekanini aniqlab keyin davo boshlash.

3. Sanitariya–gigiyena qoidalariga rioya qilish

- Qo'l gigiyenasi rezistent infeksiyalar tarqalishini 40% gacha kamaytirishi mumkin.
- Shifoxonalarda dezinfeksiya va sterilizatsiya standartlariga qat'iy amal qilish.

4. Retseptsiz dori savdosini cheklash

- Aholining o'z-o'zini davolashini kamaytirishning eng samarali yo'li.

5. Aholi va tibbiyot xodimlarining bilimini oshirish

- Maktab, bog'cha, poliklinikalarda antibiotiklar haqida tushuntirishlar berish.

- Shifokorlar uchun muntazam seminar va treninglar tashkil etish.

6. Immunizatsiya darajasini oshirish

- Emlash rezistentlikni sezilarli kamaytiradi, chunki infeksiyaning o'zi kam uchraydi.

XULOSA

Antibiotiklarga qarshi rezistentlik bugungi kunda global darajadagi eng xavfli muammolardan biridir. O'zbekiston sharoitida ham ushbu xavfning ortib borishi antibiotiklarning nazoratsiz qo'llanilishi, aholining yetarli bilimga ega emasligi va tibbiy muassasalarda dori siyosatining to'liq yo'lga qo'yilmaganligi bilan bog'liq. Rezistentlikning oldini olish faqat tibbiyot xodimlari zimmasidagi vazifa emas — bu jamiyatning har bir a'zosi uchun dolzarb masaladir. Oqilona antibiotik qo'llash, xabardorlikni oshirish, gigiyena qoidalariga rioya qilish, retsept nazoratini kuchaytirish va vaksinalarni keng joriy etish orqali biz ushbu global xavfni sezilarli darajada kamaytira olamiz. O'zbekiston Sog'liqni saqlash vazirligi antibiotiklardan oqilona foydalanish bo'yicha xalqaro talablar darajasida keng ko'lamli islohotlarni joriy qilgan. Bu choralar:

- antibiotiklardan noto'g'ri foydalanishni kamaytirish,
- rezistent mikroblarning tarqalishini cheklash,
- shifokorlar va aholi bilimini oshirish,
- laboratoriya sifatini yaxshilash

orqali mamlakatda antibiotikga chidamli infeksiyalarni oldini olishga xizmat qilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Health Organization. (2023). *Global action plan on antimicrobial resistance: Progress report*. WHO Press.
2. Centers for Disease Control and Prevention. (2024). *Antibiotic resistance threats in the United States*. CDC Publications.
3. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni Saqlash Vazirligi. (2022). *Antimikrob rezistentlikka qarshi kurash bo'yicha milliy strategiya*. Toshkent.
4. O'Neill, J. (2021). *Tackling drug-resistant infections globally: Final report and recommendations*. Review on Antimicrobial Resistance.

5. Ventola, C. L. (2015). The antibiotic resistance crisis: Part 1. *Pharmacy and Therapeutics*, 40(4), 277–283.
6. Laxminarayan, R., Matsoso, P., Pant, S., et al. (2016). Access to effective antimicrobials: A worldwide challenge. *The Lancet*, 387(10014), 168–175.
7. Davies, J., & Davies, D. (2010). Origins and evolution of antibiotic resistance. *Microbiology and Molecular Biology Reviews*, 74(3), 417–433.
8. Holmes, A., Moore, L., Sundsfjord, A., et al. (2016). Understanding the mechanisms behind antimicrobial resistance. *Nature Reviews Microbiology*, 13(6), 421–431.
9. European Centre for Disease Prevention and Control. (2023). *Surveillance of antimicrobial resistance in Europe*. ECDC Report.
10. Aminov, R. (2017). History of antimicrobial drug resistance. *Antibiotics*, 6(3), 1–13.
11. O'zbekiston Respublikasi SSV. (2021). *Antibiotiklarni oqilona qo'llash bo'yicha klinik tavsiyalar*. Toshkent.
12. Livermore, D. (2012). Current epidemiology and growing resistance of gram-negative pathogens. *Clinical Infectious Diseases*, 56(4), 308–315.
13. Jacoby, G. A., & Munoz-Price, L. S. (2005). The new β -lactamases. *New England Journal of Medicine*, 352(4), 380–391.
14. Spellberg, B., Gilbert, D. (2014). The future of antibiotics and resistance. *New England Journal of Medicine*, 368(4), 299–302.
15. O'zbekiston Respublikasi Statistik agentligi. (2022). *Dori vositalari iste'moli va aholining sog'liq madaniyati bo'yicha yillik hisobot*. Toshkent.